

אנכי עשו בכורך סוד גלגול האנכי

- " ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את יקוק: " (בראשית פרק כה')
- " ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי על כן קרא שמו אָדום "
- " ויאמר יקוק אל קין אי הקל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי . "
- " ויאמר את קלך שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי ואחבא: (בראשית פרק ג)

1. פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסיקא יב - בחדש השלישי

ר' אחא אמר עשרים וששה דורות היה אלף קורא תיגר לפני הקב"ה לומר, שאני ראשון של אותות ולא בראתה בי את העולם אלא בבית, שנא' בראשית ברא אלהים (בראשית א: א). אמ' לו הקב"ה, חייך שאני פורע לך, תורה נבראת לפני עד שלא יברא העולם שני אלפים שנה, וכשאבוא ליתן תורה לישר' איני פותח אלא באלף, שנא' אנכי י"י אלהיך (שמות שם /כ').

2. בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סה

יח [כז, יח - יט] ויבא אל אביו ויאמר אביו וגו', אנכי עשו בכורך, א"ר לוי אנכי עתיד לקבל עשרת הדברות אבל עשו בכורך.

3. פסיקתא רבתי (איש שלום) פסיקא לג - אנכי אנכי

דבר אחר אנכי אנכי הוא מנחמכם באנכי בראתי את העליונים באנכי בראתי את התחתונים [שנאמר אנכי ה' עשה כלונטה שמים לבדי רקע הארץ מיאתי] (ישעיה מ"ד כ"ד), באנכי בראתי את אדם הראשון [שנאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי] (שם /ישעיהו/ מ"ה י"ב), באנכי דברתי עם אברהם [שנאמר אנכי מגן לך וגו'] (בראשית ט"ו א'), באנכי דברתי עם יצחק וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנכי האל אלהי אביך (שם /בראשית/ כ"ו כ"ד), כשנגלה על יעקב לא נגלה עליו באנכי אלא באני שנאמר והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך (שם /בראשית/ כ"ח י"ג) לפיכך נתיירא וירא יעקב מאד (שם /בראשית/ כ"ח י"ז), למה נתיירא, אמר על אבותי לא נגלה בלשון הזה באני אלא באנכי תאמר מה עון אירעני שלא הסיח עמי בלשון הזה שהיה מסיח עם אבותי, כיון שראהו הקדוש ברוך הוא שהיה מצטער על הדבר מיד התחיל מדבר עמו באנכי והנה אנכי עמך (שם /בראשית/ כ"ח ט"ו), (ואנכי) [באנכי] ירדתי עמו למצרים אנכי ארד עמך מצרים (שם /בראשית/ מ"ד ד'), באנכי העליתי [אותן] משם ואנכי אעלך גם עלה (שם /בראשית/ מ"ו), באנכי נגליתי על הגואל שנאמר הנה אנכי אלהי אביך (שמות ג' ו'), באנכי בראתי את הדיבור ושמתי בפיו ואנכי אהיה עם פיך (שם /שמות/ ד' ט"ו), אמר רבי חמא בר חנינא קשה גליפת שפתים שהוא שקול כנגד ברייתו (שבריאית) [של עולם, שבבריאית] העולם ומלואו כתב (בבריותיו) [בריותיו] אלה תולדות השמים [והארץ] בהבראם (בראשית ב' ד') ובגליפת שפתים כתב בורא ניב שפתים (ישעיה נ"ז י"ט), אמר ר' שמואל בר נחמן אם מבקש אתה לידע כוחו של דבור מה שברא הקדוש ברוך הוא (כל) [בלשון] הזה, פעמים שאדם מדבר דבר אחד והוא (כופף) [הופך] את לשונו ויש דבר שהוא פשיט בו עד שינוי, ובתיבה אחת מצינו אחד עשר מאגניות משמשים (ובעלילות) [וכעלילותיכם] (יחזקאל כ' מ"ד), באנכי נתתי את הדברות אנכי ה' אלהיך (שמות כ' ב'), באנכי [אני] מוליכם במדבר (באנכי אני מנחמכם) לכן הנה אנכי מפתיחה והולכתיה המדבר (הושע ב' ט"ז), באנכי אני בונה ציון הנה אנכי מרביץ בפור אבניך (ישעיה נ"ד י"א), [באנכי אני מביא גואל הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'] (מלאכי ג' כ"ג), באנכי אני מנחמכם אנכי אנכי הוא מנחמכם.

4. נזר הקודש בראשית (פרשת ויצא) פרשה סט סימן ז

וצ"ב למה באמת נבראו כל הברואים בלשון אנכי, וכן למה נצטער כל כך יעקב על הדבר על שלא דבר עמו בלשון אנכי, כי מה בצע לו בזה. וגם הקושיא לאלהינו למה באמת מתחלה לא נגלה עליו בלשון אנכי ולבסוף נגלה עליו באותו הלשון. ואמנם הדברים מיוסדים על אדני פז דברי הזוהר [בא לז ע"ב - לח ע"ב, צו לא ע"א] וחכמי האמת, שכל העולמות התחתונים נבראו ע"י מדה האחרונה הנקרא אספקלריא שאינה מאירה, שהיא בדוגמת הלבנה שאין לה אור מעצמה אלא מה שמקבלת מן השמש,

וכן בדוגמת האשה שאין לה שפע מעצמה אלא מה שמקבלת מבעלה, וכן היא מקבלת מלמעלה ממקור רצון העליון ואין לה אור מעצמה. ולכן הנשים נאחזים במדה זו בהיותם בדוגמתה. והיא מכונה בשם אנכי, והוא הנקרא שכינה בכל מקום. ולפיכך אין השכינה שורה בשלימות אלא על מי שהוא נשוי אשה [ע"י יבמות סד ע"א], כי ע"י האשה נעשה מרכבה למדה זו אשר בדוגמתה. ועם זה מפרש הזוהר סדר זו [קנ ע"א] מאמר יעקב אכן יש ה' במקום הזה ואנכי דייקא לא ידעתי, כלומר מדריגת אנכי הוא השכינה עדיין לא השגתי כראוי, וזה היה לפי שעדיין לא היה נשוי אשה, כי כל מי שאינו נשוי אשה אין השכינה שורה עליו. והיינו דאמרין [משנת ר' אליעזר פ"ז] בלשון אנכי נבראו כל העולמות, כלומר במדרגת השכינה המכונה אנכי שבה נבראו כל העולמות התחתונים. וכן במידת אנכי דיבר עם אברהם ויצחק, אבל עם יעקב מתחלה לא דיבר בלשון אנכי, וזה היה לפי שלא היה נשוי אשה, כי כל מי שאינו נשוי אשה אין השכינה שורה עליו. אבל יעקב מתחלה לא השיג רצונו וחסב כי יש בו איזה עון ופגם מצד עצמו עד שאינו ראוי להתדבק במדה זו, ולפיכך נצטער על הדבר, אבל באמת לאחר שהיה נשוי אשה שוב נתגלה עליו בלשון אנכי, ומזה נתברר לו למפרע כי זה היה סיבת המניעה מתחלה וקיבל תנחומין, כנ"ל ברור בכוונת מאמר זה. וא"כ נראה דהיינו דדייק למימר הכא אכן השכינה דייקא שרויה במקום הזה ואנכי לא ידעתי, כלומר שעל זה אמר ואנכי דייקא לא ידעתי הוא מדרגת השכינה המכונה בשם אנכי, שעדיין לא נשלם בה ידיעתו כראוי, והיינו לפי שעדיין לא היה נשוי אשה וכאמור:

5. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קה עמוד א

רבי יוחנן ידידיה אמר +שמות כ+ אנכי - נוטריקון: אנא נפשי כתיבת יהבית. רבנן אמרי: אמירה נעימה כתיבה יהיבה. איכא דאמרי אנכי למפרע: יהיבה כתיבה נאמנין אמריה.

6. נועם אלימלך הוספות ליקוטי שושנה

גר אנכי בארץ אל, תסתור ממני מצוותיך (תהלים קיט, יט) נראה לי, דהנה האותיות והכתב של התורה הקדושה הוא הלבוש והגוף של התורה: והפנימיות והנסתרות של התורה היא הנפש של התורה: והצדיק העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו רזי התורה, דהיינו שזוכה להשיג הפנימיות של התורה וזהו דאמרין בגמרא (שבת קה א) דאנכי, הוא ראשי תיבות אנא נפשי כתבית יהבית, דהיינו כנ"ל שהשם יתברך ברוך הוא נתן הפנימיות היא הנפש בתוך הכתב ומחמת גודל הדביקות של הצדיק העוסק בתורה לשמה הוא מעלה את התורה ומקשרה מעולם לעולם עד אין סוף ברוך הוא וברוך שמו וזהו שנאמר (תהלים מא, יד) ברוך ד', פירוש התורה הנקראת ברוך ד' שהיא הבריכה העליונה שממנה הולכין כל הרחמים והשפעות היא מהעולם ועד עולם והיינו אורייתא וקב"ה חד, דהיינו על ידי הצדיק המקשרה מהעולם לעולם עד אין סוף ברוך הוא וזהו פירוש הפסוק (תהלים יט, ח) תורת ד' תמימה משיבת נפש, פירוש על ידי הצדיק המשיב את הנפש היא הפנימיות של תורה למעלה למעלה עד אין סוף ברוך הוא על ידי זה היא תמימה. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום גר אנכי בארץ, רצה לומר הפנימיות שמרומז בתיבת אנכי, שמרמז על הנפש הנתונה בתוך הכתב אנא נפשי כתבית כו', הוא כמו גר בארץ, שאין העסק התורה אצל העולם כל כך בשלימות להשיג הפנימיות, פירוש האור הפנימי הנגזר והנסתר במצותיך בכן בקשתי אל תסתור ממני מצוותיך, שתזכני להשיג הרזין דאורייתא באמת.

7. קדושת לוי שמות פרשת יתרו

והנה כבר ביארנו שכל מי שעובד להשם יתברך במוחין דגדלות, אזי כל העולמות מתנהגין על ידו, וממשיך השפע לכל העולמות, וכשהקב"ה גוזר גזירה יש בידו כח לבטלה להמתיק הדינין מ'צרה' ל'רצה'. וזהו כוונת רבותינו ז"ל (שבת קה, א) אנכי נוטריקון א'נא נפשי כתבית יהבית, וידוע שהנפש הוא הרצון, כמו (בראשית כג, ח) אם יש את נפשכם כו', וזהו אנא נפשי כתבית, אני כתבתי רצוני, זהו תורה שבכתב, יהבית זה תורה שבעל פה. ומסרתי רצוני לכם, פירוש לכם רשות לפרש כפי רצונכם, וכפי רצונכם יתנהגו כל העולמות.

ואם תאמר שחם ושלום יש לו להקב"ה כביכול צער מזה מה שמנצחין אותו, לא, אדרבה יש לו שמחה ותענוג גדול מזה, כמבואר בחכמינו ז"ל (ב"מ נט, ב) מה עושה קודשא בריך הוא, קא חייך ואומר נצחוני בני. ועוד מצינו לחכמינו ז"ל (פסחים קיט, א) שאמרו לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מנצחין אותו כו', אבל הקב"ה אינו כן, מנצחין אותו והוא שמח. וידוע שלשון נ'עימה הוא מתוק, וזהו מה שדרשו חכמינו ז"ל עוד (שבת קה, א שם) א'מירה נ'עימה כתיבה יהיבה, מה

שמסרתי רצוני לעמי ישראל, שכפי רצונם יתנהגו כל העולמות, הוא מתוק אצלי, שיש לי מזה תענוג, כמו שיש להאב תענוג מהבן כשהבן מנצח אותו.

ובשביל זה הזכיר השם יתברך מיציאת מצרים ולא אשר בראתי שמים וארץ, כי הזכרת הבריאה הוא רק להודיע שהוא קדמון לכל קדומים, ושהעולם מחודש, אבל בהזכרת יציאת מצרים מה שאמר אנכי 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ניכר אהבתו לעמו ישראל. ובזה לימד דעת העם בכדי להכניס בלבם התלהבות לעבודתו יתברך שמו ויתעלה, איך שהוציאים ממצרים מחמת אהבתו ובחירתו לעמו ישראל, ומסר להם הכח והיכולת להמתיק הדינין מ'צרה' ל'רצה', ושעל ידם יתנהגו כל העולמות, כי המה נקראו בניו למקום (דברים יד, א; אבות פ"ג משנה יד), ועל ידי זה יתלהבו לבם לעבודתו, וזה עיקר גדול בעבודת הבורא.

8. ספר נצח ישראל פרק מח

במדרש זה רמזו כל אשר אמרנו. ורצו בזה כי מלת "אנכי" מורה על עצם הדבר. והפרש בין מלת "אני" ובין מלת "אנכי", כי מלת "אנכי" היא מורה על עצמו של המדבר, כאילו אמר 'אני עצמי עשיתי זה'. אבל "אני" מורה על המדבר בעדו בלבד, ואין בלשון הזה שיהיה משמע על עצמו. והוא הפך מלת 'אתה', כי מלת 'אני' למדבר בעדו, ו'אתה' לנוכח. והתי"ו דגושה, היא הבלעת הנו"ן של "אני", ובתרגום 'אנת'. אבל מלת "אנכי" אין לו נוכח. מזה תראה שאין המלה מורה על המדבר בעדו בלבד, שאם היה מורה על המדבר בעדו בלבד, היה נמצא גם כן לשון נוכח בלשון זה. אבל המלה הזאת מורה על עצמו של המדבר, כלומר אני עצמי עשיתי זה. ולכך לא בא לשון נוכח בלשון זה, כי דוקא המדבר בעדו מרמז בלשון "אנכי" על עצמו, לא כאשר מדבר אל הנכח. וכאשר אמר "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב), כאילו אמר אני עצמי אלקיך. ובמקום הזה נאמר על העלה הראשונה, שהוא בעצמו אלקיך, ולא שמסר ישראל לשרים עליונים, רק השם יתברך עצמו אלקיהם. ובשביל כי עצמו הוא אלקיך הנה זה בעצמו הוא הכתובה שכתב לישראל, שהוא יתברך אלקיהם, ואם כן יהיה להם שכר גדול.

ולא נאמר רק "אנכי" פעם אחד. וזה מפני שאף שהשם יתברך עצמו אלקיהם, ולא נתן להם לשום שר ולשום מלאך, לא היה זה - מה שהוא בעצמו אלקיהם - מחויב מוכרח. ולפיכך היה שנוי לדבר הזה, ונפרד השם מהם. אבל לעתיד כתיב "אנכי אנכי" שתי פעמים, ודבר זה מורה כי השם יתברך יהיה אלקיהם הוא מחויב ומוכרח. כי הכפל הוא לחזק, שמוכרח שכך יהיה. וזה מורה הכפל, כמו שאמרו בכל מקום (פסחים סא, ו) 'שנה עליו הכתוב לעכב'. הרי כי הכפל הוא לחזק שכך מוכרח שיהיה. אבל בסיני לא אמר רק פעם אחד "אנכי", ולא היה זה מוכרח, ולדבר זה היה פירוד. ולכך אמר שהוציא אותה מתוך פלטיין שלו, כלומר שהיה פירוד לדבר זה. ולעתיד יהיו חפצים ישראל שלא יהיה פירוד אל חבור הזה, ולכך אומרים ישראל יכפול לי כתובתי. כלומר שיהיה לישראל יותר מעלה ממה שהיה קודם, עד כי לא יהיה לישראל עוד פירוד כלל. והכפל הוא החוזק אל החבור הזה, כי שנה עליו הכתוב לעכב שלא יהיו פירוד לעולם. והדברים האלו מבוארים למי שיבין דברי חכמה.

ומפני כי התורה לא תוסר ולא תשתכח מישראל, לכך בסיני ששם היה קבלת התורה, נאמר שני פעמים "אנכי". כי הכפל מה שכתוב (שמות כ, ב) "אנכי ה' אלקיך", "אנכי אל קנא" (שמות כ, ה). אבל הלשון הראשון שאמר כי בסיני לא אמר רק "אנכי" פעם אחד, לא חשיב "אנכי אל קנא", שהוא נאמר לרעה. וסבר כי סוף סוף היה פירוד אחר כך, ולכך לא כתב שם הכפל. אבל לעתיד שיהיה קיים תמיד לא יוסר, כתב שני פעמים "אנכי". ואמר דבר אחר 'באנכי בראתי וכו'. וביאור ענין זה כמו שאמרנו למעלה, כי בלשון "אנכי" הכל, לפי שהוא מורה על עצם של המדבר. ולפיכך ב"אנכי" ברא הכל, כי מאמתת עצמו נברא הכל. לכך מנחם את ישראל בלשון "אנכי", לומר שהנחמה שלעתיד בה הכל, ויהיו ישראל מנוחמים בכל. ודברים אלו באמת עמוקים מאוד, אי אפשר לפרש דבר זה יותר, רק אם יבין הדברים מעצמו:

9. עין איה / שבת ב / פרק שנים עשר / נג. נג. שבת דף קה ע"א

ורבי יוחנן דידיה אמר, "אנכי", נוטריקון, אנא נפשי כתבית יהבית. לעומת מה שאמר משום רבי יוסי בן זמרא, לבאר את הערך של הנוטריקון שבתורה מצד הבחינה של המחשבות הנפעלות מאות האור הכתוב מפורש בתורה, שיש לפי זה כאן שתי הערכות: הערכה אחת עצמית, הכלולה בתוך האות הכתוב מפורש, והערכה שניה מתפשטת, מה שהאור המחשבתי של האות הכתוב גורם להופעתו, כהערך של אברהם מצד עצמו ברום מעלתו, שזהו היסוד של אורן של ישראל העצמי.

והערך השני הוא המתפשט מכחו, שהן כל הבחינות שהגויים יונקים מזיוו של אברהם. וע"ז בא רבי יוחנן להוסיף מדיליה, שבבחינה הפנימית גם האור המתפשט על ידי תולדה של כח האות הכתוב, גם הוא באמת הוא כלול ברוחניותו בתוך עצם האות. ומצד הקדושה העליונה מפרשים אנחנו את הנוטריקון של "אנכי", בין מצד מדריגת הנותן בהשפעתו הקרובה אליו, שהיא נערכת בהצורה העליונה קודם שהגיעה עדיין ליד המקבלים, בין במדריגה השניה שהיא כבר מודרגת לפי כח הקבלה של המקבלים, שהיא באה להם אחר שהופעת הקדושה ניתנה כבר להם. אע"פ שלעינינו הדבר נראה כאילו יש כאן חילוקי מדריגות, בשרשם הכל הוא ענין הופעה של קדושה אחת, ואין חילוק בין האור הכלול בהאות הכתוב בפירוש ובין האור היוצא ממנו בהתפשטו בתור נוטריקון.

ועל הכל כאחד אנו דורשים, "אנכי", **אנא**, אני בעצמי, אני הוא ולא אחר. **נפשי**, המדה העצמית של אור החיים, המחיה את הכל כנפש המחיה את הגוף. **כתבית**, מה שהשפעתו מתוך מה שכתוב מפורש בהאות הכתוב. **יהבית**, מסרתי להתפשטות של אפשרות המקבלים לקבל את מתנת הקודש העליונה. והכל מאוחד בסוד האחדות העליונה, שהוא האור המבהיק מהדיבור הראשון, הכולל את הכל בעוצם אחדו, "אנכי", **אנא נפשי כתבית יהבית**.

ורבנן אמרי, אמירה נעימה כתיבה יהיבה. לא די שבעצם השורש העליון האיחוד הוא כל כך מופלא, עד שאין חילוק בין האור השרשי הכתוב ובין האור המתפשט על ידו בתוך הבעת הנוטריקון במילואו, אלא שגם בההרגשה של המקבלים והכרת הטעם הטוב שבנועם ד' בצורה של רגש הבא ממקור הנועם העליון, גם כן זה הנועם המקורי מופיע (ג"כ) מכח היסוד השרשי בתור אמירה במילואה בכל נעימותה, והתענוג העליון הכלול בה בכל מילוי הנועם, נעימה. כתיבה, הנועם הכתוב מפורש, יהיבה, הנועם הניתן על ידי ההתפשטות, באופן שגם המקבלים יכולים לעלות לאותה המדריגה, שההתאחדות של האור המתפשט עם האור המקורי מזהירה בה בכל שלמותה ובכל הרגשת נועמה, בכל מלוא נשמתם, אמירה נעימה כתיבה יהיבה.

איכא דאמרי, "אנכי" למפרע, יהיבה כתיבה נאמנין אמריה. זאת היא ההבחנה, שהאחדות האמיתית היא כוללת את כל האור המתפשט בתוך האור העצמי השרשי, עד שמרגישים אחר כך בכל התולדות של המחשבות המסתעפות מזיו הקודש המפורש והכתוב, את ההתאמה של הקדושה לעומת השורש המפורש. וכל מה שהתולדות המתפשטות מתרחבות, לא יצא שום דבר מגבול הקדושה כפי מה [שהיא] במקוריותה העליונה. וזה מבחינים דוקא בשעה שהולכים במדריגה של השכלה מלמטה למעלה, ומקשרים את המחשבות המתפשטות לשרשן המקורי, ורואים את כל הדברים שהם מתאימים, כאילו היו כולם כתובים מפורש בכל מילואם. וזהו המופת הנלמד מן המאוחר אל הקודם, למפרע, יהיבה כתיבה, ההופעה המתקבלת ונחקקת בנשמת המקבלים, שלהם ניתן להתבונן, יהיבה, כתיבה, מתאימה עם הכתב המפורש בלא שום נסיגה מעצם הקדושה במילואה, כי נאמנין אמריה.